

Міжнародний гуманітарний університет
Факультет права та економіки
Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Проблеми теорії і практики міжнародно-правової відповідальності

Галузь знань	<u>29 «Міжнародне право»</u>
Спеціальність	<u>293 «Міжнародне право»</u>
Назва освітньої програми	<u>Міжнародне право</u>
Рівень вищої освіти	<u>третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти)</u>

Розробники і викладачі	Контактний тел.	E-mail
Завідувач кафедри, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства д.ю.н., професор Андрейченко Світлана Сергіївна	+38098 510 86 01	ssandreichenko@gmail.com

1. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

Навчальна дисципліна «Проблеми теорії і практики міжнародно-правової відповідальності» є необхідною складовою професійної підготовки юриста-міжнародника.

Мова навчання – українська.

Статус навчальної дисципліни – вибіркова навчальна дисципліна.

Вивчення дисципліни «Проблеми теорії і практики міжнародно-правової відповідальності» має **на меті** формування у майбутніх фахівців комплексних уявлень про особливості функціонування міжнародної відповідальності, засвоєння студентами загальнотеоретичних понять та основних понять міжнародної відповідальності.

Завданнями дисципліни є: засвоєння теоретичних понять, принципів функціонування та структури права міжнародної відповідальності; вивчення системи джерел права міжнародної відповідальності, суб'єктів, видів і форм міжнародної відповідальності; вивчення реалізації міжнародної відповідальності.

Вивчення здобувачами курсу «Проблеми теорії і практики міжнародно-правової відповідальності» сприяє професійному формуванню в цілому та пропонує актуальні напрямки наукового дослідження.

Передумови для вивчення дисципліни. Проблеми теорії та практики МП.

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У процесі реалізації програми дисципліни «Проблеми теорії і практики міжнародно-правової відповідальності» формуються наступні компетентності із передбачених освітньо-науковою програмою:

Інтегральна компетентність

Розуміння та уміння розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики.

Загальні компетентності

ЗК-2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК-4. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК-5. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК-6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Спеціальні (фахові) компетентності

ФК-2. Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері міжнародного публічного права.

ФК-3. Здатність збирати, аналізувати, систематизувати джерела міжнародного права, національне законодавство, що складає нормативну базу проводжуваного дослідження, виявляти прогалини, недоліки, пропонувати шляхи вирішення невідповідностей.

ФК-4. Здатність отримувати наукові результати, що забезпечують поглиблення знань про міжнародно-правову систему.

ФК-5. Здатність проводити всебічну оцінку практики міжнародних судових та квазісудових установ, міжнародних арбітражів, критично її оцінювати та використовувати в дисертаційних дослідженнях.

ФК-6. Здатність розробляти методiku та методологію наукового дослідження у сфері міжнародного права.

ФК-7. Здатність пропонувати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення міжнародного публічного права, приведення їх у відповідність до зобов'язань держави за міжнародним правом.

ФК-9. Здатність до генерування ідей та створення нових знань у сфері міжнародного права; викладати міжнародно-правові дисципліни на високому теоретичному та методичному рівні.

ФК-10. Вміння аналізувати причини протиправних діянь в досліджуваних сферах правового регулювання та формувати пропозиції, спрямовані на їх усунення.

ФК-11. Вміння аналізувати та визначати тенденції розвитку міжнародного публічного права та його окремих галузей в сучасних політико-правових умовах.

Навчальна дисциплін «Проблеми теорії і практики міжнародно-правової відповідальності» забезпечує досягнення **програмних результатів навчання**, передбачених освітньою програмою:

ПРН-1. Використовувати та розуміти категоріальний апарат з предметної області досліджень.

ПРН-2. Знати предметну сферу сучасного міжнародного публічного права та суміжних сфер.

ПРН-6. Використовувати понятійно-категоріальний апарат, теоретико-методологічні засади та методичні прийоми для обґрунтування проблем та подальшого розвитку наукових досліджень з предметної сфери фундаментального та/або прикладного спрямування.

ПРН-7. Знати основні юридичні школи, що склалися у відповідній сфері правових досліджень.

ПРН-10. Узагальнювати результати власних досліджень, надавати та обґрунтовувати власні пропозиції з предметної сфери дослідження.

ПРН-13. Визначати тенденції розвитку міжнародного публічного права та його окремих галузей в умовах інтеграції та глобалізації.

ПРН-14. Осмислювати практику міжнародних судових та квазісудових органів, практику міжнародних організацій.

ПРН-20. Демонструвати принципи академічної доброчесності і високої академічної культури.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

знання: поняття та сутності міжнародної відповідальності; сучасні концепції міжнародної відповідальності; формування права міжнародної відповідальності; джерела права міжнародної відповідальності; суб'єкти права міжнародної відповідальності; кодифікація права міжнародної відповідальності; основи міжнародної відповідальності; поняття «злочин держави»; поняття порушення міжнародного зобов'язання; обставини, що виключають протиправність; види та форми міжнародної відповідальності; поняття реституції, компенсації, сатисфакції; контрзаходи, санкції; поняття серйозного порушення зобов'язання, що впливає з імперативної норми загального міжнародного права; міжнародна відповідальність за шкідливі наслідки дій, не заборонених міжнародним правом.

уміння: аналізувати міжнародно-правові документи з проблем міжнародної відповідальності; характеризувати правовідносини міжнародної відповідальності; кваліфікувати ситуації реалізації відповідальності; оцінювати проблеми у сфері міжнародної відповідальності; збір, обробка, систематизація, збереження та використання інформації у сфері міжнародної відповідальності, її правовий аналіз та застосування на практиці; прогнозувати ситуації в практиці імплементації норм права міжнародної відповідальності.

Аналіз:

упорядковувати набуті знання у вигляді доповіді, реферату або есе; наукової статті або тез доповіді.

Оцінювання:

аргументовано обирати предметні області майбутніх наукових досліджень.

3. ОБСЯГ ТА ОЗНАКИ КУРСУ

Загалом		Вид заняття (денне відділення / заочне відділення)			Ознаки курсу		
ЄКТС	годин	Лекційні заняття	Практичні заняття	Самостійна робота	Курс, (рік навчання)	Семестр	Обов'язкова / вибіркова
6	180	30/6	30/6	120/ 168	3	6	Вибіркова

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	усього	денна форма			усього	Заочна форма		
		у тому числі				у тому числі		
		лекц.	прак	сам. роб.		лекц.	прак	сам. роб.
Тема 1. Міжнародно-правова відповідальність як цінність міжнародного права. Проблеми відповідальності держави в умовах трансформації міжнародних відносин	20	4	4	12	17	1	-	16
Тема 2. Методологічні засади дослідження міжнародно-правової відповідальності держави	18	2	2	14	19	1	2	16
Тема 3. Розвиток міжнародно-правової доктрини щодо відповідальності у міжнародному праві	16	2	2	12	18	-	-	18
Тема 4. Сучасні концепції міжнародно-правової відповідальності держави за поведінку державних акторів	22	4	4	14	20	2	2	16
Тема 5. Актуальні проблеми міжнародно-правової відповідальності держави за поведінку недержавних акторів	16	2	2	12	18	-	-	18
Тема 6. Практика міжнародних судових та квазісудових інституцій щодо міжнародно-правової відповідальності держав	16	2	2	12	16	-	-	16
Тема 7. Розвиток концепції міжнародно-правової відповідальності міжнародних організацій	18	2	2	14	16	-	-	16
Тема 8. Сучасні проблеми правомірного застосування заходів примусу у міжнародному праві	18	4	4	10	22	2	2	18
Тема 9. Реалізація міжнародної відповідальності: проблеми теорії та практики	18	4	4	10	16	-	-	16
Тема 10. Тенденції розвитку концепції абсолютної відповідальності у	18	4	4	10	18	-	-	18

міжнародному праві								
<i>Усього годин</i>	180	30	30	120	180	6	6	168
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ – ДИФ. ЗАЛІК								

5. ТЕХНІЧНЕ Й ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ / ОБЛАДНАННЯ

Студенти отримують теми та питання курсу, основну і додаткову літературу, рекомендації, завдання та оцінки за їх виконання як традиційним шляхом, так і з використанням університетської платформи он-лайн навчання на базі Moodle. Окрім того, практичні навички у пошуку та аналізу інформації за курсом, з оформлення індивідуальних завдань, тощо, студенти отримують, користуючись університетськими комп'ютерними класами та бібліотекою.

6. ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1.	<p>Тема 1. Міжнародно-правова відповідальність як цінність міжнародного права. Проблеми відповідальності держави в умовах трансформації міжнародних відносин</p> <p>1. Основні концепції юридичної відповідальності: змістовна характеристика.</p> <p>2. Специфіка відповідальності у міжнародному праві. Міжнародна відповідальність як політико-правова цінність.</p> <p>3. Проблема співвідношення суверенітету і міжнародної відповідальності.</p> <p>4. Генезис концепції міжнародної відповідальності.</p> <p>5. Співвідношення міжнародної відповідальності держави та міжнародної кримінальної відповідальності індивіда.</p>	4	-
2.	<p>Тема 2. Методологічні засади дослідження міжнародно-правової відповідальності держави</p> <p>1. Методологічна основа дослідження міжнародно-правової відповідальності: поняття та значимість.</p> <p>2. Цивілізаційний підхід.</p> <p>3. Аксіологічний підхід.</p>	2	2

	4. Історико-правовий підхід 5. Концептуально-компаративістський підхід.		
3.	<p>Тема 3. Розвиток міжнародно-правової доктрини щодо відповідальності у міжнародному праві</p> <p>1. Основні підходи до періодизації права міжнародно-правової відповідальності.</p> <p>2. Доктринальні розробки тематики міжнародної відповідальності з найдавніших часів і до прийняття Статуту ООН.</p> <p>3. Доктринальні розробки тематики міжнародної відповідальності у рамках ООН. Вклад Комісії міжнародного права у розвиток сучасного права міжнародно-правової відповідальності.</p> <p>4. Радянська доктрина міжнародного права про міжнародно-правову відповідальність.</p> <p>5. Проблематика міжнародно-правової відповідальності в українській доктрині міжнародного права.</p> <p>6. Зарубіжна доктрина міжнародного права про міжнародно-правову відповідальність.</p>	2	-
4.	<p>Тема 4. Сучасні концепції міжнародно-правової відповідальності держави за поведінку державних акторів</p> <p>1. Міжнародна відповідальність держави за поведінку недержавних органів, уповноважених здійснювати елементи державної влади.</p> <p>2. Міжнародна відповідальність держави за поведінку недержавних осіб та утворень за відсутності або неспроможності офіційної влади.</p> <p>3. Дотримання стандартів «загального контролю» («<i>overall control</i>») та «ефективного контролю» («<i>effective control</i>») в контексті питання про міжнародну відповідальність держави за поведінку, вчинену під її контролем або керівництвом.</p> <p>4. Міжнародна відповідальність держави за поведінку повстанських чи інших рухів.</p> <p>5. Міжнародна відповідальність держави за поведінку, що визнається і приймається державою як власна.</p> <p>6. Особливості міжнародної відповідальності держави за поведінку приватних осіб та утворень за відсутності</p>	4	2

	функціонального або фактичного зв'язку з державою		
5.	<p>Тема 5. Актуальні проблеми міжнародно-правової відповідальності держави за поведінку недержавних акторів</p> <p>7. Міжнародна відповідальність держави за поведінку недержавних органів, уповноважених здійснювати елементи державної влади.</p> <p>8. Міжнародна відповідальність держави за поведінку недержавних осіб та утворень за відсутності або неспроможності офіційної влади.</p> <p>9. Дотримання стандартів «загального контролю» («<i>overall control</i>») та «ефективного контролю» («<i>effective control</i>») в контексті питання про міжнародну відповідальність держави за поведінку, вчинену під її контролем або керівництвом.</p> <p>10. Міжнародна відповідальність держави за поведінку повстанських чи інших рухів.</p> <p>11. Міжнародна відповідальність держави за поведінку, що визнається і приймається державою як власна.</p> <p>12. Особливості міжнародної відповідальності держави за поведінку приватних осіб та утворень за відсутності функціонального або фактичного зв'язку з державою</p>	2	-
6.	<p>Тема 6. Практика міжнародних судових та квазісудових інституцій щодо міжнародно-правової відповідальності держав</p> <p>1. Огляд практики міжнародних арбітражів щодо міжнародно-правової відповідальності держав.</p> <p>2. Огляд практики міжнародних комітетів з прав людини ООН щодо міжнародно-правової відповідальності держав.</p> <p>3. Огляд практики Міжнародного суду ООН щодо міжнародно-правової відповідальності держав.</p> <p>4. Огляд практики Міжамериканського суду з прав людини щодо міжнародно-правової відповідальності держав.</p> <p>5. Огляд практики Європейського суду з прав людини щодо міжнародно-правової відповідальності держав.</p>	2	-
7.	<p>Тема 7. Розвиток концепції міжнародно-правової відповідальності міжнародних організацій</p> <p>1. Міжнародні організації як суб'єкти міжнародно-правової відповідальності.</p>	2	-

	<p>2. Кодифікація норм про міжнародно-правову відповідальність міжнародних міжурядових організацій.</p> <p>3. Підстави та зміст міжнародно-правової відповідальності міжнародних міжурядових організацій.</p> <p>4. Відповідальність міжнародної організації в зв'язку з діянням держави або іншої міжнародної організації</p>		
8.	<p>Тема 8. Сучасні проблеми правомірного застосування заходів примусу у міжнародному праві</p> <p>1. Санкції. Труднощі в практиці застосування санкцій.</p> <p>2. Концепція «цілеспрямованих» або «розумних» санкцій.</p> <p>3. Контрзаходи. Мета та межі контрзаходів.</p> <p>4. Пропорційність контрзаходів.</p> <p>5. Реторсії.</p>	4	2
9.	<p>Тема 9. Реалізація міжнародної відповідальності: проблеми теорії та практики</p> <p>1. Сутність імплементації міжнародної відповідальності.</p> <p>2. Поняття призивання держави до відповідальності. Поняття потерпілої держави.</p> <p>3. Повідомлення про вимогу потерпілою державою.</p> <p>4. Втрата права призивати до відповідальності.</p> <p>5. Множинність потерпілих держав. Множинність відповідальних держав.</p>	4	-
10.	<p>Тема 10. Тенденції розвитку концепції абсолютної відповідальності у міжнародному праві</p> <p>1. Відповідальність за правомірну діяльність (абсолютна відповідальність) як особливий вид відповідальності в міжнародному праві.</p> <p>2. Кодифікація норм про міжнародну відповідальність за шкідливі наслідки дій, не заборонених міжнародним правом.</p> <p>3. Теорія абсолютної відповідальності (<i>sine delicto liability</i>) та теорія об'єктивної відповідальності (<i>objective responsibility</i>): критерії розмежування</p>	4	-

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

До самостійної роботи аспірантів щодо вивчення дисципліни «Проблеми теорії і практики міжнародно-правової відповідальності» включається:

1. Обов'язкове знайомство з науковою літературою відповідно зазначених у програмі тем.
 2. Внесення до конспекту розгорнутого плану відповіді на встановлені питання до кожного семінарського заняття, згідно програми курсу.

3. Обов'язкове конспектування матеріалів до тем, винесених на самостійний розгляд здобувачів, згідно тематичного плану дисципліни.

4. Підготовка та виконання реферату/доповіді/есе.

5. Пошукова робота з Інтернет-ресурсами.

6. Підготовка до семестрового контролю.

7. Підготовка наукової статті або тез доповіді на конференцію.

Виконуючи самостійну роботу, аспірант знайомиться з рекомендованою в робочій програмі курсу літературою, яку він бере в бібліотеці чи в Інтернет ресурсах. Прочитані матеріали аспірант акумулює у власному конспекті у вигляді коментарів та нотаток до кожного пункту плану семінарського заняття та до окремих тем, винесених в робочій програмі на самостійне ознайомлення.

Конспект із виконаним завданням подається викладачу на перевірку під час проведення відповідного семінарського заняття, або в інший, визначений викладачем час.

Загальний підсумок самостійної роботи з вивчення курсу здобувач показує під час консультації.

Питання з кожної теми, які потрібно додатково розглянути та законспектувати, вказані у таблиці.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1.	<p>Тема 1. Міжнародно-правова відповідальність як цінність міжнародного права. Проблеми відповідальності держави в умовах трансформації міжнародних відносин</p> <p>1. Чим негативна юридична відповідальність відрізняється від позитивної юридичної відповідальності?</p> <p>2. Назвіть специфічні риси відповідальності у міжнародному праві.</p> <p>3. Охарактеризуйте нігілістичну концепцію міжнародно-правової відповідальності.</p> <p>4. Розкрийте зміст концепції об'єктивної відповідальності у міжнародному праві.</p> <p>5. Які аргументи можна навести на користь існування права міжнародно-правової відповідальності як окремої галузі міжнародного права?</p> <p>6. Чи може нести міжнародно-правову відповідальність вища посадова особа держави?</p> <p>7. Чи є держава суб'єктом міжнародного злочину.</p> <p>8. Чи була прийнята універсальна конвенція про міжнародно-</p>	12	16

	правову відповідальність держав?		
2.	<p>Тема 2. Методологічні засади дослідження міжнародно-правової відповідальності держави</p> <p>1. Розкрити сутність понять «методологія» та «методи» наукового дослідження.</p> <p>2. Розкрийте значення методології для науки міжнародного права загалом та для галузі права міжнародно-правової відповідальності.</p> <p>3. Опишіть роль цивілізаційного підходу в методології дослідження сфери міжнародно-правової відповідальності.</p> <p>4. Опишіть роль аксіологічного підходу в методології дослідження сфери міжнародно-правової відповідальності.</p> <p>5. Опишіть роль історико-правового підходу в методології дослідження сфери міжнародно-правової відповідальності.</p> <p>6. Опишіть роль концептуально-компаративістського підходу в методології дослідження сфери міжнародно-правової відповідальності.</p>	14	16
3.	<p>Тема 3. Розвиток міжнародно-правової доктрини щодо відповідальності у міжнародному праві</p> <p>1. Чи існує нормативне загальнообов'язкове визначення поняття «державний орган»?</p> <p>2. Які фактори впливають на визначення органу як «державного органу»?</p> <p>3. Чи достатньо для міжнародно-правової відповідальності держави одного лише факту прийняття законодавчим органом закону, що суперечить міжнародному праву, або ж відповідальність виникає лише в разі застосування такого закону?</p> <p>4. Чи буде наступати міжнародно-правова відповідальність держава не тільки за закони, але й за інші акти своїх законодавчих органів (наприклад, резолюції), якщо вони суперечать міжнародно-правовим зобов'язанням держави?</p> <p>5. Чи є принцип незалежності судової влади перешкодою для встановлення міжнародно-правової відповідальності держави за поведінку судових органів?</p> <p>6. Який зміст вкладається у поняття «відмова в правосудді» («denial of justice»)?</p>	12	18

	7. Як повинно вирішуватися питання про міжнародно-правову відповідальність держави при наявності судової помилки?		
4.	<p>Тема 4. Сучасні концепції міжнародно-правової відповідальності держави за поведінку державних акторів</p> <p>1. Назвіть приклади з практики, коли недержавні або «напівдержавні» органи здійснюють певні повноваження державної влади.</p> <p>2. Який зміст слід вкладати у термін «уповноваження» у контексті застосування статті 5 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 р.</p> <p>3. Якими трьома умовами обумовлюються можливість атрибуції державі поведінки за ст. 9 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 р.</p> <p>4. Що означає вираз вираз «за відсутності або при неспроможності» офіційно влади?</p> <p>5. Охарактеризуйте стандарт «ефективного контролю» в контексті питання про відповідальність держави за поведінку недержавних акторів.</p> <p>6. Охарактеризуйте стандарт «загального контролю» в контексті питання про відповідальність держави за поведінку недержавних акторів.</p> <p>7. Чи несе держава міжнародно-правову відповідальність за поведінку повстанських рухів і у яких випадках.</p> <p>8. Що означає фраза «визнає і приймає» відповідно до статті 11 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 р.</p> <p>9. В яких випадках може встановлюватися міжнародно-правова відповідальність держави у зв'язку з поведінкою приватних акторів, які діють незалежно від держави.</p>	14	16
5.	<p>Тема 5. Актуальні проблеми міжнародно-правової відповідальності держави за поведінку недержавних акторів</p> <p>Назвіть основні рішення міжнародних арбітражів, що стосувалися встановлення міжнародно-правової відповідальності держав.</p> <p>2. Розкрийте суть справи <i>Delgado Paez v. Colombia (1990)</i>, що розглядалася Комітетом ООН з прав людини.</p>	12	18

	<p>3. Розкрийте суть справи <i>Lacko v. Slovak Republic</i> (2001), що розглядалася Комітетом ООН з ліквідації расової дискримінації</p> <p>4. Прокоментуйте рішення Міжнародного суду ООН по справі <i>United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (Hostages) case</i> (1980)</p> <p>5. Проаналізуйте справа <i>Velasquez Rodriguez v. Honduras</i> (1988) у контексті дії правила про міжнародну відповідальність держави у зв'язку з протиправною діяльністю приватних осіб.</p>		
6.	<p>Тема 6. Практика міжнародних судових та квазісудових інституцій щодо міжнародно-правової відповідальності держав</p> <p>Назвіть основні рішення міжнародних арбітражів, що стосувалися встановлення міжнародно-правової відповідальності держав.</p> <p>2. Розкрийте суть справи <i>Delgado Paez v. Colombia</i> (1990), що розглядалася Комітетом ООН з прав людини.</p> <p>3. Розкрийте суть справи <i>Lacko v. Slovak Republic</i> (2001), що розглядалася Комітетом ООН з ліквідації расової дискримінації</p> <p>4. Прокоментуйте рішення Міжнародного суду ООН по справі <i>United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (Hostages) case</i> (1980)</p> <p>5. Проаналізуйте справа <i>Velasquez Rodriguez v. Honduras</i> (1988) у контексті дії правила про міжнародну відповідальність держави у зв'язку з протиправною діяльністю приватних осіб.</p>	12	16
7.	<p>Тема 7. Розвиток концепції міжнародно-правової відповідальності міжнародних організацій</p> <p>Назвіть основні риси міжнародної правосуб'єктності міжнародних міжурядових організацій.</p> <p>2. Виділіть основні етапи кодифікації норм міжнародну відповідальність міжнародних міжурядових організацій.</p> <p>3. Назвіть елементи міжнародно-протиправного діяння міжнародної міжурядової організації.</p> <p>4. Чи може вина бути обов'язковим елементом міжнародно-протиправного діяння міжнародної організації.</p> <p>5. В яких випадках міжнародна організація несе міжнародно-правову відповідальність у зв'язку з діянням держави або іншої міжнародної організації.</p>	14	16

8.	<p>Тема 8. Сучасні проблеми правомірного застосування заходів примусу у міжнародному праві Назвіть особливості застосування заходів примусу у міжнародному праві. 2. Назвіть умови правомірності застосування санкцій міжнародних організацій. 3. Назвіть умови правомірності застосування контраходів державами. 4. Що таке репресалії? 5. Що таке реторсії?</p>	10	18
9.	<p>Тема 9. Реалізація міжнародної відповідальності: проблеми теорії та практики Розкрийте сутність поняття «імплементация міжнародної відповідальності». 2. Яка держава вважається потерпілою для цілей призивання до відповідальності? 3. Яким чином відбувається повідомлення про вимогу потерпілою державою? 4. За яких умов держава втрачає право призивати до відповідальності іншу державу? 5. Що означає множинність потерпілих держав? 6. Що означає множинність відповідальних держав?</p>	10	16
10.	<p>Тема 10. Тенденції розвитку концепції абсолютної відповідальності у міжнародному праві 1. Назвіть види діяльності, що не забороняються міжнародним правом, однак спричиняють настання міжнародної відповідальності при наявності шкоди від такої діяльності. 2. Назвіть основні етапи кодифікації норм про міжнародну відповідальність за шкідливі наслідки дій, не заборонених міжнародним правом. 3. За якими критеріями слід розмежовувати теорії абсолютної та об'єктивної відповідальності.</p>	10	18

8. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Види контролю	Складові оцінювання
<p>поточний контроль, який здійснюється у ході:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усної відповіді на питання лекційного курсу або тестування знань з певного розділу (теми) або з певних окремих питань лекційного курсу; - розв'язання певних ситуацій, розв'язання кейсів тощо; - захисту завдань самостійної роботи; - виступу на семінарських заняттях. 	50%
<p>підсумковий контроль, який здійснюється у ході проведення <u>диф. заліку</u>.</p>	50%

Методи діагностики знань (контролю)	<p>опрацювання лекційних матеріалів та літератури; підготовка до семінарських занять; надання відповідей на тести по темам курсу; розв'язання кейсів; виконання реферату; написання тез доповідей та наук.статей; диф. залік.</p>
--	---

Питання до заліку

1. Поняття юридичної відповідальності.
2. Основні концепції юридичної відповідальності.
3. Негативна та позитивна відповідальність. Компенсаційна і каральна відповідальність.
4. Співвідношення юридичної відповідальності з санкціями.
5. Специфіка відповідальності у міжнародному праві. Поняття та ознаки міжнародної відповідальності.
6. Зміст міжнародної відповідальності. Функції міжнародної відповідальності.
7. Розвиток концепції міжнародної відповідальності. Нігілістична концепція. Концепція об'єктивної відповідальності.
8. Проблема співвідношення суверенітету і міжнародної відповідальності.
9. Співвідношення міжнародної відповідальності держави та міжнародної кримінальної відповідальності індивіда.
10. Поняття, зміст права міжнародної відповідальності. Право міжнародної відповідальності у системі міжнародного права.
11. Предмет права міжнародної відповідальності.
12. Суб'єкти права міжнародної відповідальності.
13. Принципи права міжнародної відповідальності.
14. Система джерел права міжнародної відповідальності.
15. Звичай як джерело права міжнародної відповідальності.
16. Практика міжнародних судів у системі джерел права міжнародної відповідальності.
17. Міжнародні угоди як джерела права міжнародної відповідальності.
18. Кодифікація права міжнародної відповідальності. Етапи кодифікації.

19. Вклад Ліги Націй у становлення права міжнародної відповідальності.
20. Розвиток права міжнародної відповідальності після Другої Світової війни.
21. Роль доктрини у становленні права міжнародної відповідальності.
22. Проекти кодифікації норм про відповідальність держав. Конференція з кодифікації міжнародного права (Гаага, 1930 р.).
23. Участь регіональних організацій у кодифікації права міжнародної відповідальності.
24. Роль ООН у кодифікації норм міжнародної відповідальності.
25. Діяльність Комісії міжнародного права з кодифікації норм про міжнародну відповідальність. Загальна характеристика статей «Відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння» 2001 р.
26. Кодифікація норм про міжнародну відповідальність міжнародних організацій.
27. Проект статей про міжнародну відповідальність міжнародних організацій.
28. Питання відповідальності держави за міжнародно-протиправні діяння міжнародної організації.
29. Класифікація підстав міжнародної відповідальності.
30. Юридичні (нормативно-правові) підстави міжнародної відповідальності.
31. Міжнародні договори, міжнародні звичаї, документи ООН та інших міжнародних міжурядових організацій, рішення міжнародних судів і арбітражей як юридичні підстави міжнародної відповідальності.
32. Фактичні підстави міжнародної відповідальності.
33. Поняття та склад міжнародно-протиправного діяння як фактичної підстави міжнародної відповідальності.
34. Концепція вини.
35. Шкода як елемент міжнародно-протиправного діяння.
36. Присвоєння державі поведінки її органів, посадових осіб.
37. Проблема присвоєння державі поведінки приватних осіб.
38. Концепція «злочин держави» у доктрині міжнародного права та у міжнародній практиці.
39. Поняття порушення міжнародного зобов'язання.
40. Відповідальність держави у зв'язку з діяльністю іншої держави.
41. Кваліфікація діяння держави як міжнародно-протиправного.
42. Питання колізії конституції і міжнародних зобов'язань держави.
43. Міжнародна відповідальність держав за серйозне порушення зобов'язань, що впливають з імперативних норм загального міжнародного права.
44. Зміст та значення обставин, що виключають протиправність діяння держав.
45. Концепція обставин, що виключають протиправність.
46. Обставини, що виключають виникнення відповідальності і обставини, що виключають реалізацію відповідальності.
47. Згода. «Юридично дійсна» згода.
48. Самооборона. Проблема впливу заходів, прийнятих в порядку самооборони, на треті держави.
49. Контрзаходи.
50. Форс-мажор.
51. Лихо.
52. Стан необхідності. Умови визнання стану необхідності як підстави, що виключає протиправність діяння.
53. Дотримання імперативних норм.

54. Наслідки посилення на обставини, що виключають протиправність.
55. Класифікації міжнародної відповідальності за видами.
56. Форми матеріальної відповідальності.
57. Форми нематеріальної відповідальності.
58. Форми реалізації відповідальності.
59. Реституція.
60. Компенсація.
61. Сатисфакція.
62. Відсотки.
63. Збільшення шкоди.
64. Санкції. Санкції міжнародних організацій.
65. Труднощі в практиці застосування санкцій.
66. Концепція «цілеспрямованих» або «розумних» санкцій.
67. Репресалії.
68. Реторсії.
69. Концепція «самопоміги».
70. Контрзаходи. Мета та межі контрзаходів.
71. Зобов'язання, що не торкаються контрзаходів.
72. Пропорційність контрзаходів.
73. Умови, що відносяться до застосування контрзаходів
74. Припинення контрзаходів.
75. Сутність імплементації міжнародної відповідальності.
76. Поняття призвання держави до відповідальності. Призвання до відповідальності потерпілою державою. Поняття потерпілої держави.
77. Форми призвання до відповідальності потерпілою державою.
78. Повідомлення про вимогу потерпілою державою.
79. Допустимість вимог. Державна приналежність вимог. Вичерпання місцевих заходів правового захисту.
80. Втрата права призвати до відповідальності. Відмова від вимоги. Мовчазна згода на втрату права вимоги.
81. Множинність потерпілих держав.
82. Множинність відповідальних держав.
83. Призвання до відповідальності державою іншою, ніж потерпіла держава.
84. Міжнародні організації – суб'єкти міжнародної відповідальності. Концепція міжнародної відповідальності міжнародних організацій.
85. Підстави міжнародної відповідальності міжнародних організацій.
86. Види міжнародної відповідальності міжнародних організацій.
87. Форми міжнародної відповідальності міжнародних організацій.
88. Обсяг міжнародної відповідальності міжнародних організацій.
89. Солідарний характер відповідальності міжнародних організацій та держав-членів.

90. Проблема міжнародної відповідальності міжнародних організацій за міжнародно-протиправні діяння.
91. Реалізація міжнародної відповідальності міжнародних організацій.
92. Міжнародна відповідальність за поведінку, що не порушує норми міжнародного права.
93. Поняття, ознаки «правомірної небезпечної» діяльності на міжнародній арені.
94. Кодифікація норм про міжнародну відповідальність за шкідливі наслідки дій, не заборонених міжнародним правом.
95. Загальна характеристика «Принципів, що стосуються розподілу збитків у випадку транскордонної шкоди, спричиненої в результаті небезпечних видів діяльності» 2006 р.
96. Загальна характеристика «Статей про запобігання транскордонної шкоди від небезпечних видів діяльності» 2007 р.
97. Положення про відповідальність за Віденською конвенцією про цивільну відповідальність за ядерну шкоду 1963 р.
98. Положення про відповідальність за Конвенцією про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами 1972 р.
99. Положення про відповідальність за Договором про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць і інші небесні тіла 1967 р.
100. Положення про відповідальність за Конвенцією ООН з морського права 1982 р.
101. Положення про відповідальність за Міжнародною конвенцією щодо втручання у відкритому морі у випадках аварій, які призводять до забруднення нафтою 1969 р.

9. ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ПІДСУМКОВИМ КОНТРОЛЕМ У ФОРМІ ЕКЗАМЕНУ/ ЗАЛІКУ

Денна форма навчання			
<i>Поточний контроль</i>			
Види роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи на семінарських (практичних) заняттях			
1.1. Підготовка до практичних занять	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час практичних занять	25
Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.2. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виносяться на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ¹ , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота студента)			
1.3. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до розкладу занять і графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе)	10

¹ Індивідуально-консультативна робота викладача зі студентами

1.4. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час аудиторних занять або ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	5
Разом балів за поточний контроль			50
Підсумковий контроль екзамен / залік			50
Всього балів			100

Заочна форма навчання			
Поточний контроль			
Види самостійної роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи під час аудиторних занять			
1.1. Підготовка до аудиторних занять	Відповідно до розкладу	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час аудиторних занять	15
За виконання контрольних робіт (завдань)			
1.2. Підготовка контрольних робіт	-//-	Перевірка контрольних робіт (завдань)	15
Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.3. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виноситься на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ² , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота студента)			
2.1. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе) під час ІКР	5
2.3. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	5
Разом балів за поточний контроль			50
Підсумковий контроль екзамен / залік			50
Всього балів підсумкової оцінки			100

² Індивідуально-консультативна робота викладача зі студентами

10. КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ (для іспиту / заліку)

Рівень знань оцінюється:

- «відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Студент володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

- «задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

- «задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» Fx – від 35 до 59 балів. Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

- «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 0 до 34 балів. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81(6-7)	C		
64-73 (5)	D	Задовільно	
60-63 (4)	E		
35-59 (3)	Fx	незадовільно	не зараховано
1-34 (2)	F		

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

- 1) Андрейченко С. С. Концепція атрибуції поведінки державі в міжнародному праві : монографія. О. : Фенікс, 2015. 578 с.
- 2) Андрейченко С.С., Каненберг-Сандул О.К. Міжнародно-правова відповідальність держави за поведінку державних органів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 349-351.
- 3) Денисова Д. О. Відповідальність міжнародних організацій : монографія / За наук. ред. д.ю.н., проф. А. І. Дмитрієва. Одеса: Фенікс, 2014. 328 с.
- 4) Міжнародно-правова відповідальність: теоретичний погляд : монографія / С. В. Ківалов, С. С. Андрейченко, Х. Н. Бехруз, Є. Л. Стрельцов; відп. ред. С. В. Ківалов / Андрейченко С. С. Основні суб'єкти відповідальності в міжнародному праві. Одеса: Юридична література, 2017. 208 с.
- 5) Evans M.D. *International law*. Oxford:Univ. press, 2006, Oxford:Univ. press, 2010.

Додаткова

- 1) Василенко В. А. Збройна агресія Росії проти України : геополітичний та національний виміри. *Юридичний Вісник України*. 2014. 18-24 жовт. (№ 42). С. 6.
- 2) Василенко В. А. Збройна агресія Росії проти України : геополітичний та національний виміри / Володимир Василенко. *Юридичний Вісник України*. 2014. 25-31 жовт. (№ 43). С. 6-7. – (Продовження. Початок у № 42).
- 3) Денисов В. Н. Абсолютна відповідальність у міжнародному праві (тенденції розвитку). *Держава і право у світлі сучасної юридичної думки* : зб. наук. праць на пошану акад. Юрія Сергійовича Шемшученка, 2010. С. 426-435.
- 4) Зелінська Н. А. Міжнародні злочини та міжнародна злочинність: монографія. О. : Юрид. лит., 2006. 568 с.
- 5) Міжнародне право. Основні галузі / За ред. В.Г. Буткевича. Київ, 2004.
- 6) Українська революція гідності, агресія РФ і міжнародне право : колективна монографія / упоряд. О. Задорожній. К. : К.І.С, 2014.
- 7) Abass A. *Complete International Law*. Oxford : Oxford University Press, 2012. 776 p.
- 8) Aust A. *Handbook of International Law*. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. 592 p.
- 9) Barboza J. *The Environment, Risk and Liability in International Law*. Leiden–Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011. 204 p.
- 10) Fitzmaurice M., Sarooshi D. *Issues of State Responsibility before International Judicial Institutions. The Clifford Chance Lectures: Volume 7*. Hart Publishing, 2004.
- 11) Diggelmann O. *Fault in the Law of State Responsibility: Pragmatism ad infinitum? German Yearbook of International Law*. 2006. Vol. 49. P. 293-305.
- 12) Barnidge R. P. *The Due Diligence Principle Under International Law*. P. 1-65. URL: http://www.academia.edu/430200/The_Due_Diligence_Principle_Under_International_Law.
- 13) Cassese A. *International Law*. New York : Oxford University Press Inc., 2001. 469 p.
- 14) Chinkin C. *Sovereignty, Statehood and State Responsibility. Essays in Honour of James Crawford*. Cambridge : Cambridge University Press, 2015. 528 p.
- 15) Crawford J. *Revising the Draft Articles on State Responsibility. European Journal of International Law*. 1999. Vol. 10. P. 435-460.
- 16) Crawford J. *State Responsibility : The General Part*. Cambridge : Cambridge University Press, 2013. 912 p.

17) Crawford J. Articles on responsibility of states for internationally wrongful acts. *United Nations Audiovisual Library of International Law*. URL: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/rsiwa/rsiwa_r.pdf.

18) Clapham A. Human rights obligations of non-state actors : scientific edition. New York : Oxford University Press, 2006. 613 p.

19) Crawford J. The Nature and Forms of International Responsibility. *International law*. Ed. by Malcolm D. Evans. Oxford : Oxford University Press, 2010. P. 441-471.

Інформаційні ресурси

1. International Criminal Court <http://www.icc-cpi.int/> – офіційний сайт Міжнародного кримінального суду – першого постійного правового інституту, у компетенцію якого входить переслідування осіб, відповідальних за геноцид, військові злочини і злочини проти людяності.

2. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia <http://www.un.org/icty/> – офіційний сайт Міжнародного трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, скоєні на території колишньої Югославії з 1991 р.

3. International Criminal Tribunal for Rwanda <http://www.ictt.org/> – офіційний сайт Міжнародного кримінального трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид і інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, скоєні на території Руанди, і громадян Руанди, відповідальних за геноцид і інші подібні порушення, скоєні на території сусідніх держав (ICTR).

4. International Humanitarian Fact Finding Commission <http://www.ihffc.org> – сайт Міжнародної гуманітарної комісії з установлення фактів. Новини, юридична база, історія і структура комісії.

5. Міжнародна федерація товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця <http://www.ifrc.org> – офіційний сайт Міжнародної федерації товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Детально описана структура Федерації з посиланнями на національні товариства.

6. Amnesty International <http://www.amnesty.org> – сайт міжнародної неурядової організації «Міжнародна амністія», що привертає увагу до порушень прав людини і виступає за дотримання міжнародних стандартів. В її завдання входить мобілізація громадськості з метою чинення тиску на осіб, що порушують права людини.

7. Human Rights Watch <http://www.hrw.org> – сайт неурядової організації Human Rights Watch. Сфери діяльності: запобігання дискримінації, відстоювання політичних свобод, розслідування геноциду, військових злочинів і злочинів проти людяності.

8. Correlates of War Military Interstate Disputes Data Set <http://www.correlatesofwar.org/> – проект академічного дослідження історії воєн, покликаний полегшити збір, поширення і використання точних і достовірних кількісних даних у міжнародних відносинах. База даних «Міждержавний військовий конфлікт», зібрана в рамках проекту Correlates of War, охоплює період 1816 – 1992 рр. і забезпечує інформацію про конфлікти, в яких одна чи більш держав загрожують чи використовують силу проти однієї чи більш інших держав.

9. Internet Guide to Human Rights, Globalization and Humanitarian Relief <http://www.guidetoaction.org/> – збройні конфлікти, міжнародна допомога, права людини і гуманітарне право, імміграція, всесвітній розвиток, багатонаціональні корпорації, ООН. Підтримується каліфорнійською Інтерактивною мережею по правах людини.

10. International Humanitarian Law (ICRC web-site's section) <http://www.icrc.org/eng/ihl> – розділ офіційного сайту Міжнародного комітету Червоного Хреста, присвячений міжнародному гуманітарному праву: конвенції, основні поняття, статті, міжнародні огляди.

11. Управління Верховного комісара ООН по правах людини <http://www.unhchr.ch> – агентство Організації Об'єднаних Націй, що стежить за дотриманням і захистом прав людини, які гарантує Загальна декларація прав людини

12. Європейський суд з прав людини: <http://www.echr.coe.int>

13. База даних рішень міжнародних судових органів: <http://worldcourts.com>

